

УДК 327.57 (73+532)

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ ТА САУДІВСЬКА АРАВІЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО ЕТАПУ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті аналізуються об'єктивні та суб'єктивні чинники поглиблення стратегічного партнерства між Сполученими Штатами та Саудівською Аравією після обрання президентом США Д. Трампа. Особливу увагу приділено дослідженню основних напрямів співпраці обох держав на сучасному етапі, еволюції поглядів Д. Трампа на значення та перспективи співробітництва США та Саудівською Аравією у вирішенні головних завдань зовнішньої політики США у Близькосхідному регіоні.

Ключові слова: Сполучені Штати, Саудівська Аравія, Близькосхідний регіон, стратегічне партнерство, «Бачення 2030».

Політика адміністрації нового американського президента Д.Трампа стосовно Саудівської Аравії становитиме, на думку багатьох аналітиків ключовий елемент у загальному зовнішньополітичному курсі США протягом наступних чотирьох років. Це пов'язано із такими головними завданнями пріоритетних цілей Д. Трампа як протидія дестабілізуючій ролі Ірану на Близькому Сході, розгром Ісламської держави та деякі інші.

Королівство Саудівської Аравії позиціонує себе як лідера усього Ісламського та арабського світу, що має величезний енергетичний потенціал і є лідером енергетичного світу. «Велика угода» між двома країнами, яка передбачає гарантії безпеки з боку США в обмін на відповідальну поведінку Саудівської Аравії була випробувана на тестування за всі роки після терористичних атак у вересні 2001 р. сьогодні гасло

ШВЕД В.О.,
кандидат
історичних наук,
доцент,
завідувач відділу
історії країн Азії та
Африки
ДУ «Інститут
всесвітньої історії
НАН України»

американського президента Д. Трампа «Америка передусім» має стати випробуванням для тієї дружби та багатолітньої взаємної історії двох країн, що розпочалась з часів зустрічі у 1945 р. президента США Ф. Рузвельта та батька нинішнього саудівського короля Салмана, короля Абдулазіза, відомого як Ібн Сауд.

Потрібно зазначити, що за вісім років президентства у США Б. Обама відносини між Саудівською Аравією та Сполученими Штатами значно погіршилися. Причинами цього були, насамперед, підтримка Б. Обамою у 2010-2012 рр. арабських революцій в цей час, відомих як «арабська весна», які, на переконання правлячої монархії Дому Саудів прямо загрожували самому існуванню монархії не лише у Саудівській Аравії, а й всім іншим аравійським монархіям. Крім того у самій Саудівській Аравії були шоковані тим, як легко Б. Обама зрікся і зрадив такого відданого Сполученим Штатам союзника як колишній президент Єгипту Х. Мубарак. Саудівська Аравія також вбачала у Х. Мубаракі свого давнього союзника. Також Саудівська Аравія відкрито виступала проти політики Б. Обами проти Ірану, спрямовану на пошуки нормалізації відносин США з цією країною через укладання з нею всеосяжної угоди стосовно її ядерної програми і у такий спосіб введення її у політичний простір Близькосхідного регіону у якості одного з ключових стовпів регіональної безпеки [1].

Різке невдоволення викликали у керівництві Саудівської Аравії міркування Б. Обами, висловлені ним в інтерв'ю з журналістом Г. Фрідманом у часописі «The New York Times», коли Б. Обама наголошував, маючи на увазі керівництво саудівської Аравії, що деякі арабські лідери, замість розв'язання власних внутрішніх проблем, намагаються роздмухати жупелом «іранської агресії», з тим, щоб переключення невдоволення широких народних мас на зовнішнього ворога. Аналізуючи такі маневри деяких арабських лідерів, Б. Обама підкреслював, що найбільші ризики виходять не від Ірану, а від невдоволення громадян політикою своєї влади, від безробіття й руйнівної нігілістської ідеології, і, зосередитись, наголошував колишній американський президент, потрібно на покращенні політики у самій країні, щоб у сунітській молоді з'явилися й інші орієнтири, окрім ІДІЛ [2].

Все це призвело до відкритого демаршу нового короля Саудівської Аравії Салмана, коли останній відмовився прибути на американсько-арабських саміт у Кемп-Девіді влітку 2015 р., метою якого

було заручитися підтримкою арабських союзників Вашингтону на укладання ядерної угоди з Іраном.

Дім Саудів уважно вивчав передвиборну програму Д. Трампа й, особливо, його інаугураційну промову, в якій саудітами було відзначено два моменти. Вони звернули увагу не такий пасаж, який викликав у них задоволення й серйозні сподівання: «Ми надаємо нові сили старим альянсам», - водночас були зустріта із певною пересторогою думка: «Ми об'єднаємо цивілізований світ проти радикального ісламського тероризму» [3]. У цьому контексті варто підкреслити, що Саудівська Аравія, яка позиціонує себе як лідер ісламського світу, не розглядає тероризм таких угруповувань як ісламська держава або Аль-Каїда як ісламський. Згідно термінології, яка використовується Ер-Ріадам стосовно цих терористичних структур, їхній тероризм не ісламський, а, скоріше «девіантний», «збочений». 29 січня 2017 р. президент Д. Трамп провів телефонну розмову із королем Салманом. Під час цієї розмови, яка тривала понад одну годину обговорювались такі теми, як стратегічне партнерство, боротьба проти радикального ісламського тероризму, виклики для регіонального миру та безпеки (включаючи Сирію та Ємен), ядерна угода з Іраном та дестабілізаційна регіональна діяльність Ірану. Під час цієї розмови до неї підключився і син короля Салмана Мухаммад ібн Салман, якому Д. Трамп висловив підтримку програми «Бачення 2030», що розроблялась під безпосереднім керівництвом наслідного принца [4,6].

Важливе значення для опрацювання спільної платформи дій нової американської адміністрації та керівництва Саудівської Аравії мала 53-я Мюнхенська конференція з питань безпеки 19 лютого 2017 р. На конференції був фактично створений об'єднаний американсько-регіональний фронт проти деструктивної політики Ірану на Близькому Сході. Як зазначав міністр закордонних справ Саудівської Аравії А. ібн Ахмед аль-Джубейр, Іран є найбільшою країною в світі, що спонсорує тероризм та відіграє деструктивну регіональну роль [5].

У зазначеному питанні саудівського міністра повністю підтримали члени американської делегації, що стало відправною точкою для подальшого опрацювання нових контурів стратегічного партнерства між Сполученими Штатами та Саудівською Аравією на нинішньому етапі.

Буквально напередодні Мюнхенської конференції з питань безпеки адміністрація Д. Трампа почала

перемовини зі урядами низки арабських країн для створення військового союзу, спрямованого проти Ірану. За даними The Wall Street Journal до коаліції можуть увійти Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет, Йорданія, а пізніше і низка інших країн. В угоді міститиметься положення, що напад на одного із учасників розглядатиметься як агресія проти всіх інших членів альянсу, за аналогією із НАТО. При цьому, як стверджує WSJ, США і Ізраїль не входитимуть до союзу, однак Вашингтон готовий надати йому зброю і розвідувальну інформацію. Таль-Авів також обмежить розвідданими, не йдеться мова про його участь у можливій наземній операції. Саудівська Аравія та ОАЕ, за інформацією видання, готові на співробітництво із Ізраїлем за умови відміни адміністрацією Трампа закону, який було ухвалено при його попереднику Б. Обамі, що дозволяє родичам жертв терактів подавати позови проти держав, які підтримують екстремістів. У першу чергу, зазначений документ стосується Саудівської Аравії, тому що дозволяє вимагати компенсацію рідним, які загинули в терактах 11 вересня 2001 р. Білий дім, як стверджує The Wall Street Journal, заявив про готовність сприяти відміні закону [6].

У своєму інтерв'ю німецькій газеті Süddeutsche Zeitung 21 лютого 2017 р. міністр закордонних справ Саудівської Аравії Л. аль-Джубейр фактично підтвердив правдивість інформації, що оприлюднив The Wall Street Journal. Міністр заявив, що Саудівська Аравія готова підтримати США у боротьбі із терористичною організацією «Ісламська держава» в Сирії, спрямовуючи туди спецназ. «Королівство та інші країни Перської затоки заявили, що готові виділити спецпідрозділи, щоб боротися на стороні США», - заявив А. аль-Джубейр. За його словами, відбуваються консультації з американцями, щоб «в'яяснити, яким буде план і що потрібно для його реалізації. Саудівський міністр також дав зрозуміти, що території, які будуть визволені від ІДІЛ у Сирії, повинні перейти під контроль сирійських повстанців. «Головна ідея в тому, щоб визволити області від ІДІЛ та не допустити, щоб їх контролювала «Кезболла», Іран чи сирійський режим», - сказав він. Голова МЗС висловив також позицію Саудівської Аравії, згідно якої президент Сирії Б. Асад повинен відійти від влади [7].

Потрібно зазначити, що на керівництво Саудівської Аравії позитивно вплинули неодноразові сигнали з боку Д. Трампа про те, що він не ставитиме завдання впровадження демократії як свою

головну мету. Іншими словами, нова адміністрація Д. Трампа дала чітко зрозуміти, що керуватиметься американськими інтересами, а не цінностями у реалізації свого зовнішньополітичного курсу [8, 2].

По відношенню до Саудівської Аравії з боку адміністрації Д. Трампа була обрана оптимальна, на нашу думку, лінія, яка полягала у максимальному використанні анти іранської налаштованості керівництва королівства і його намаганням дати рішучу відсіч подальшому зміцненню позиції нинішнього іранського режиму у Близькосхідному регіоні. Саме на спільному неприйнятті сучасної іранської політики в регіоні як з боку Саудівської Аравії та її найближчих союзників серед арабських монархій, а також Ізраїлю, відбувається помітне зближення зазначених арабських країн, зокрема Саудівської Аравії й Ізраїлю. На думку провідних американських фахівців із проблем Саудівської Аравії та арабських країн Затоки Л. Богарда та С. Хендерсона «адміністрації Трампа потрібно всіяко заохочувати розвиток цих зв'язків і зрозуміти, що відсутність повноцінної ізраїльсько-палестинської мирної угоди, хоча й залишається перепоною, але не є більше такого, що перекидає такий розвиток відносин [9, 8].

За період від початку своєї передвиборчої кампанії і до початку своєї роботи на посаді президента США Д. Трамп дуже помітно змінив своє ставлення як до арабських монархій Затоки, в цілому, так і до Саудівської Аравії зокрема. У період своєї передвиборчої кампанії він розглядав Саудівську Аравію через призму його ставлення до багатьох союзників Вашингтону, які вимагають від нього лише витрат і не дуже розумівся на історії відносин США із Саудівською Аравією у сфері безпеки. Але вже на посаді президента він почав розуміти важливість союзників і партнерів у безпечних питаннях. Великий вплив на еволюцію ставлення Д. Трампа до країн Затоки і Саудівської Аравії мало тріо його радників, а саме міністр оборони Дж. Меттіс, радник з питань національної безпеки Х. Макмастер і Державний Секретар Р. Тіллерсон, які добре розумілися на питаннях країн Затоки і під їхнім впливом Д. Трамп почав бажати максимального задіяння потенціалу Саудівської Аравії та інших країн Затоки на підтримку інтересів США у Близькосхідному регіоні. Д. Трамп бажає поглиблювати відносини із арабськими країнами Затоки, передусім, Саудівською Аравією у таких трьох вирішальних сферах: протидія іранському впливові, підключення їх до боротьби проти Ісламської дер-

жави і участь у переговорах із досягнення мирної угоди між Ізраїлем і Палестиною [10].

Особливу роль у створенні нового формату американсько-саудівського стратегічного партнерства відігравав 5-денний офіційний візит заступника Наслідного принца Саудівської Аравії Мухаммада ібн Салмана до США 13-17 березня 2017 р., який зі своїми результатами створив нову основу для цих відносин. Зустріч між президентом Д. Трампом та заступником Наслідного принца, яка відбулась 14 березня, було охарактеризовано, як перезагрузку у американсько-саудівських відносинах [11]. Експерти відзначають, що зазначений візит значно відрізнявся як за змістом, так і за стилем від попередніх американсько-саудівських зустрічей, він також заклав міцне підґрунтя для структурного регіонального і двостороннього співробітництва між адміністрацією президента Д. Трампа та керівництвом Саудівської Аравії. Візит Мухаммада ібн Салмана став першою офіційною зустріччю арабського та мусульманського лідера з Д. Трампом після його офіційного вступу на посаду президента США. Як зазначав А. Малаві, старший науковий співробітник Інституту зовнішньої політики при Університеті Джона Хопкінса, цей візит мав «приголомшуючий успіх, Прийом та повагу, яку було надано заступнику Наслідного принца, підтверджувало його важливість». Двосторонню зустріч між Д. Трампом та Мухаммадом ібн Салманом, тригодинну зустріч із міністром оборони Дж. Меттісом, їхні результати є «блискучими», заявив радник саудівської делегації. Фахівці також відзначають, що та мова, якою користувались обидві сторони під час перемовин, була прийнятною і приємною для них. «принц Мухаммад розмовляв мовою, яку президент Трамп розуміє: Мак-Кінсі, мова бізнесменів та інвесторів,» - зазначав А. Молаві [12]. Співробітник Університету Дж. Хопкінса також відзначав, настільки делегація, що прибула разом із принцом Мухаммадом ібн Салманом відрізнялись від них, що раніше приїжджали до США. «Це була зовсім інша делегація, сплав компетентності, ефективності та без пишномовності. До делегації входили міністр енергетики К. Аль-Фаліх, міністр закордонних справ А. Аль-Джубейр та державний міністр М. Аль-Ашейх, всі вони закінчили американські університети» [13].

У висновках щодо президентської зустрічі із заступником Наслідного принца, міністра оборони Саудівської Аравії відзначалось, що зазначена зустріч «підтвердила їхню підтримку сильного, ши-

рокоформатного та глибокого стратегічного партнерства, що базується на спільних інтересах та відповідальності за стабільність і безпеку Близькосхідного регіону».

Особливе значення надавалось важливості «протистояння дестабілізуючій регіональній активності Ірану водночас із уточненням та посиленням Спільного Всеохоплюючого Плану Дій. Президент висловив своє сильне бажання досягти всеохоплююче та остаточне вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту і продовжити консультації обох сторін для досягнення рішення стосовно регіональних проблем. Президент та заступник Наслідного принца відзначили просування у забезпеченні співробітництва в сферах безпеки та оборони двох країн у протистоянні з ІДІЛ-ом та іншими транснаціональними терористичними організаціями, що створюють загрозу для всіх народів [14].

Важливою стороною стратегічного партнерства між обома країнами є їхнє співробітництво у сферах економіки, комерції, інвестицій та енергетиці. Президент Трамп висловив свою підтримку розвитку нової об'єднаної американсько-саудівської програми, що розробляється спільними американсько-саудівськими робочими групами та унікальні ініціативи в енергетиці, промисловості, технології із потенціалом понад 200 млрд. дол. у прямих та непрямих інвестиціях протягом наступних чотирьох років. Відзначалось, що розширення економічного співробітництва між Сполученими Штатами та Саудівською Аравією дозволить створити у США протягом чотирьох наступних років 4 млн. робочих місць та ще декілька мільйонів непрямих робочих місць [15].

Також багато уваги було приділено питанням узгодження двох стратегічних програм розвитку – програми Д. Трампа «Америка передусім» та саудівського «Бачення 2030» з метою їхньої ефективної взаємодії.

Слід також звернути увагу на те, як під впливом подальшого розвитку відносин між США та Саудівською Аравією значно змінюється відношення американського президента до таких тем як «іслам» та вирішення палестинсько-ізраїльського конфлікту. Якщо під час своєї передвиборчої програми Д. Трамп закликав до того, щоб не допускати мусульман на територію США, то вже на момент перемовин із Мухаммадом ібн Салманом різниця у поглядах Д. Трампа на іслам була просто вражаюча. Так під час перемовин із заступником

Наслідного принца він заявив про своє «глибоко шановане» відношення до ісламу, яке він вважає однією із божественних релігій, який дав світові великі принципи гуманізму що були викрадені екстремістськими угрупованнями [16].

Мухаммад ібн Салман відзначив після своєї зустрічі з Д. Трампом, що останній «висловив свою глибоку повагу до релігії Ісламу». Заступник Наслідного принца назвав Д. Трампа «справжнім другом мусульман», чий опікування щодо досягнення інтересів в Ісламського світу є «безпрецедентними» [17].

Також серйозно змінилась позиція Д. Трампа і стосовно шляхів вирішення палестинсько-ізраїльського конфлікту. Аналітики відзначають, що риторика Трампа стосовно палестинсько-ізраїльського конфлікту після початку його діяльності на посаді президента США зазнала помітного пом'якшення. Д. Трамп відмінив своє рішення перемістити посольство США в Ізраїлі до Єрусалиму, а також закликав Ізраїль припинити розширення своїх поселень на територіях, що є на сьогодні спірними і заявив, що ізраїльтяни та палестинці мають самі визначити, чи бажають вони дводержавного чи одностороннього вирішення їхнього конфлікту [18].

Таким чином, нинішній стан розвитку стратегічного співробітництва між Сполученими Штатами та Саудівською Аравією дозволяє зробити висновок, що цей союз є на сьогодні найважливішим компонентом для обох країн у реалізації тих завдань, де їхні інтереси співпадають – це боротьба з ІДІЛ, протидія іранському експансіонізму, пошуки нового формату розв'язання ізраїльсько-палестинського конфлікту, розвиток та поглиблення економічної, науково-технологічної та інвестиційної співпраці. Скоріше за все, зазначена американсько-саудівська вісь стане основою докорінного переформатування всієї регіональної безпеки Близького Сходу, так і тих глибоких внутрішніх перетворень, що нині відбуваються в Саудівській Аравії та інших арабських державах Затоки.

Підводячи підсумки своїх перемовин із американським президентом та його найближчим оточенням, Мухаммад ібн Салман підкреслив: «Ось чому ми потребуємо співпраці та співробітництва з нашими союзниками. У верху цього списку є Сполучені Штати, світовий лідер. Сьогодні ми віримо, що зазначені виклики будуть легко подолані під керівництвом президента» [19].

ПОСИЛАННЯ:

1. Lynch M. Obama and the Middle East: Rightsizing the US Role / Lynch M. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/obama-and-middle-east>
2. Frigman T. Iran and the Obama Doctrine / Frigman T. // The New York Times. – 2015. – April, 5.
3. Donald Trump Inauguration Speech [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://time.com/4640707/donald-trump-inauguration-speech-transcript/>
4. Boghardt L., Henderson S., Rebuilding Alliance And Countering Threats In The Gulf Policy Notes For The Trump Administration / The Washington Institute For Near East Policy, No. 35, February 2017. – 11 p.
5. Razzak S.A. / Regional U.S. United Front in Munich to Confront Iranian Conduct // Razzak S.A. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://english.aawsat.com/said/world-news/regional-u-s-united-front-munich-confront-iranian-conduct>
6. WSJ сообщила о намерении США создать антииранскую коалицию [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ng.ru/news/572117.html>
7. Саудовская Аравия готова направить войска в Сирию [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dw.com/tu/саудовская-аравия-готова-направит-войска-в-сирию/a-37645730>
8. Jeffrey J.F., Ross D. General Principles To Guide U.S. Middle East Policy / J.F. Jeffrey, D. Ross // The Washington Institute For Near East Policy Notes For The Trump Administration, No 31, January 2017. – 8 p.
9. Boghardt L., Henderson S. Rebuilding Alliances And Countering Threats In The Gulf Policy Notes For The Trump Administration / L. Boghardt, S. Henderson // The Washington Institute For Near East Policy, No 35, February 2017. – 11 p.
10. Miller A.D., Sokolovsky R. Trump thinks he'll get a great deal from the Gulf Arab states. Good luck with that // A.D. Miller, R. Sokolovsky // The Washington Post, 2017, March, 7.
11. Mohammed bin Salman – Trump meeting marks “resetting of U.S. – Saudi relationships” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://english.alarabiya.net/en/perspective/features/2017/03/16/Mohammed-bin-Salman-Trump-meeting-marks-resetting-of-US-Saudi-relations-.html>
12. Karam J. Mohammad bin Salman's U.S. visit “put a face and substance” on the new Saudi Arabia / J. Karam // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.arabnews.com/node/1070271>
13. Ibid.

14. Readout of the President's Meeting With Mohammed bin Salman Abdulaziz of Defence of the Kingdom of Saudi Arabia [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/03/15/readout-presidents-meeting-mohammed-bin-salman-abdulaziz-al-saud-deputy>

15. Ibid.

16. Дударев К. Саудовская Аравия – США: нормализация отношений вновь под угрозой / К. Дударев [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ng.ru/kartblansh/2017-03-24/3_6957_kartblansh.html

17. Karasik T. A new foundation for Saudi – U.S. relations / T. Karasik [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2017/03/18/-A-new-foundation-for-Saudi-US-relations.html>

18. Salama V. Analysis: White House meeting on Saudi underscores Kingdom's influence / V. Salama [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.arabnews.com/node/1069071/saudi-arabia>

19. Karasik T.A. A new foundation for Saudi – U.S. relations / T. Karasik // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2017/03/18/-A-new-foundation-for-Saudi-US-relations.html>

Shved V. The United States of America and the Saudi Arabia at the present stage: the formation of a new stage of strategic partnership / State Organisation “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine

In this paper objective and subjective factors of strategic partnership between United States and Saudi Arabia after D. Trump had been elected as the President of U.S were analyzed. Special attention was paid to main directions of cooperation of both countries on the modern stage, evolution of Trump's views on value and perspectives of cooperation between United States and Saudi Arabia for solving key assignments of U.S. foreign policy on Middle East.

Key words: U.S., Saudi Arabia, Middle East, strategic partnership, “Vision 2030”.

Швед В.А. Соединенные Штаты и Саудовская Аравия на современном этапе: становление нового этапа стратегического партнерства / ГУ «Институт всемирной истории» НАН Украины

В статье анализируются объективные и субъективные факторы углубления стратегического партнерства между Соединенными Штатами и Саудовской Аравией после избрания президентом США Д. Трампа. Особое внимание уделено исследованию основных направлений сотрудничества двух государств на современном этапе, эволюции взглядов Д. Трампа на значение и перспективы сотрудничества США и Саудовской Аравии в решении главных задач внешней политики США в Ближневосточном регионе.

Ключевые слова: Соединенные Штаты, Саудовская Аравия, Ближневосточный регион, стратегическое партнерство, «Видение 2030».

Стаття надійшла до редакції: 06.02.2017

Рекомендовано до друку: 02.03.2017